

Чотири знайомства з храмом

ОЛЬГА МЕРЦ

11 ЛИСТОПАДА 2022

Бувають місця, про які знає кожен, але яких майже ніхто не знає по-справжньому.

На моїй пам'яті це місце називали по-різному. «Костел» — у кращому разі. «Органний зал» — у гіршому. «Будинок органної та камерної музики» — сухою мовою офіціозу. Але справжнє ім'я цього місця, дане йому при народженні, — римсько-католицький храм святого Миколая. Цей храм можна було б назвати мучеником через усі випробування, які він здолав і досі долає за

право носити своє істинне ім'я та виконувати служіння, до якого покликаний.

Відбирати у сакральних споруд імена і функції, щоб стерти їх із реальності — звична справа для радянської влади. Щодо храму святого Миколая це було зроблено з особливим цинізмом. Збудований на початку ХХ століття, він постав у час, коли імперія, сама того не знаючи, доживала останні роки, і мав стати окрасою Києва й осередком духовного життя численної католицької громади. Але зовсім скоро вишукане храмове начиння розграбували, орган розібрали на металобрухт, а саму споруду замкнули на довгі роки, аж доки не проголосили Будинком органної та камерної музики.

Храм святого Миколая — це особливе місце на мапі Києва, закарбованій у мене в серці. Наш зв'язок тягнеться крізь усе моє життя і складається з чотирьох знайомств.

Перше відбулося так давно, що я пам'ятаю його лише уривками. Мене водили на концерти органної музики «у костел» — мати, чия молодість минула в Союзі, ненавиділа ту країну всім серцем, тому принципово не називала храм «органним залом». Мені казали, що це місце — церква, де моляться католики, що воно гідне відповідної пошани та що поводитися тут потрібно так, як у будь-якому іншому храмі. Тоді я ще не знала, що величезний орган стоїть не на своєму місці, а затуляє серце храму — віттарну частину; що червоні концертні крісла з номерами встановлені замість дерев'яних лав, призначених для вклякання; що бліді вікна з кольоровими ромбами — лише дешева імітація прекрасних вітражів, які колись були тут; що бічні ніші — це місця, де колись стояли нині зруйновані віттарі. У свої п'ять-шість років я багато чого не знала, але відчувала: це особливе місце, де ховається щось, неосяжне для ока і значно більше, ніж звичний навколишній світ. Пам'ятаю дитяче допитливе бажання побачити «справжнього, живого» католицького священника — і розчарування, що так і не сталося. Тоді я ще не знала, що католики тут — лише гості, яким дозволяють приходити і служити Меси, тобто робити те, для чого й був зведений храм.

Друге знайомство трапилося, коли мене взяли до дитячого академічного хору. Виступи здебільшого відбувались у храмі святого Миколая, й у певному сенсі він став мотивацією відвідувати хор, навіть коли на вулиці стояла огидна погода, у будинку творчості не опалювали, а вдома чекало стільки цікавих справ. Я хотіла співати під цими склепіннями, під золотими зорями на синьому тлі, що зачаровували мою уяву з дитинства, під іконою Остробрамської Божої Матері — цієї назви я ще не знала, але вважала її найгарнішою серед ікон.

Саме хор навчив мене кохатися в латинській мові, у західній музичній естетиці: у нашому репертуарі не бракувало класичних творів — як світських, так і релігійних. На шляху до віри, який проклав для мене Бог, не останню роль зіграло те, що «Gloria in excelsis Deo», «Agnus

Dei» й «Ave, Maria» були для мене, далекої від католицизму дитини, так само звичними, як табличка множення чи хрестоматійні твори українських письменників. Під час репетицій у храмі мені часом таки вдавалося побачити «справжнього, живого» священника — і я пам'ятаю дивне почуття провини, бажання перепросити за те, що ми неначе відбираємо у храму частину сутності; адже тоді про його долю я знала вже більше.

Здалося, що ці стіни — понівечені, зболені, потріскані й обгорілі — полегшено зітхнули, ніби впізнали старого знайомого, і струсили із себе пил забуття.

Згодом храм-мученик (а точніше, любов до нього) став причиною мого розриву з колись улюбленим хором. У репертуар для якогось із виступів під дахом святого Миколая вкралася народна жартівлива пісня про козлика — і це обурило мене, тоді вже підлітку, повну властивих підліткам радикалізму, категоричності й душевної вразливості. Слово «святотатство» ще не належало до мого лексикону, але мені, нехай і дуже далекій від релігії, це здавалося чимось неправильним, блюзнірським; чимось, у чому було неприємно та неприпустимо брати особисту участь. Я пішла з хору зі скандалом (зізнаюся: моя тодішня поведінка була надмірно емоційною і не гідною наслідування) і більше не повернулася — про що з плином часу не раз шкодувала.

Але до храму я прийшла знову.

Третє знайомство було найважливішим, бо саме тоді храм нарешті відкрив мені свою справжню сутність, приховану за абияк замазаними тріщинами у стінах. Переживаючи довгі та складні духовні пошуки, я вийшла на стежку католицизму, відчуваючи, що саме тут може бути те, чого я прагну. Наважившись уперше у житті відвідати католицьке богослужіння, я обрала не той храм, що був ближчим до мого дому, а встала рано-вранці, коли надворі було ще темно, і поїхала до святого Миколая. Мені здавалося, що саме тут, де колись у моє серце впали несміливі зернята з уривків латинських молитов, вони мають шанс прорости. Я сиділа на такому недоречному концертному кріслі, дивилась у темряву під шпилем, що здавалася нескінченною, чула голос священника за віттарем, який не мав би стояти на сцені «концертного залу» і виразно відчувала: вдома. Нарешті я вдома.

Четверте знайомство відбулось у чорний 2022 рік — через пів року після пожежі, яку важко

сприймати якимось інакше, ніж як вияв Провидіння: не пошкодивши ні вівтаря, ні ікони, вогонь ущент знищив орган, який був каменем спотикання та приводом для постійних відмов повернути храм вірним. Тепер святиня стала місцем порятунку не лише душ, а й тіл: священники і миряни, залишаючись у місті під ракетними обстрілами, розгорнули тут базу гуманітарної допомоги й підтримки наляканих людей, що шукали прихистку. Ікона Ісуса Милосердного з традиційним підписом «Ісусе, довіряю тобі» у повноті розкрила свій зміст серед людського страху й болю.

Цього ж року храм став місцем регулярних латинських богослужінь — тих, для яких його колись побудували; тих, які відбувались у його стінах, перш ніж двері були замкнені, коштовне начиння розграбоване, а настоятель — страчений у застінках НКВС. Здалося, що ці стіни — понівечені, зболені, потріскані й обгорілі — полегшено зітхнули, ніби впізнали старого знайомого, і струсили із себе пил забуття. Сонце сяяло крізь вікна у вівтарній частині, як колись — крізь барвисті вітражі, і десь у глибині свідомості я зрозуміла: крізь сліди своїх страждань і поневірянь храм усміхається.

Сьогодні боротьба храму за існування триває. Чиновники, відповідальні за його долю, називають усе нові терміни повернення його католицькій громаді, хоча зобов'язання вже давно офіційно оформлені. Немає консенсусу й у суспільстві. Хтось, свідомо чи несвідомо наслідуючи червоних комісарів, твердить, що релігія — пережиток «темних» часів, а тому сакральні споруди мусять служити культурі (роль релігії в цій культурі чомусь залишають за дужками). Хтось вважає, що «польській церкві» не місце в сучасній Україні. Хтось навіть щиро певен, що це місце завжди було органним залом: навіщо атеїстична радянська влада зводила б неоготичну будівлю в очевидно сакральному стилі — питання відкрите. А поки лунають ці голоси, храм-мученик несе свій хрест.

Сьогодні він схожий на Україну: спустошений, потрісканий, постраждалий від вогню, від холоду, від цвілі й руйнувань, від браку необхідного догляду — і незламний попри все. І саме тому молитви, промовлені в його стінах в умовах обстрілів та блекаутів, без світла і тепла, лунають із особливою надією та вірою у перемогу — як, імовірно, лунали в темних вогких катакомбах молитви перших християн.

Текст створено за підтримки проєкту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

ОЛЬГА МЕРЦ

11 ЛИСТОПАДА 2022

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**